

Euskal Herria ezagutuz

HAZPARNE (LAPURDI)

Haritzetan barrena

Garruze, Mehaine eta Donoztirin gaindi, gauaren erdian SigurRos taldea entzunez harilkatu laurogei bihurguneetarik landa pozik ikusten ditugu Hazparneko argiak. Hazparnek ere lasai dirudi. Merkatu plaza. Aldez alde luzatzen zaion karrika kasik bakarra eta elizaren malda. Misterio bat bezalako zerbait bada ordu txiki horietan. Lapurdiko hiri gotorrak alta badauki bidaiaria erakartzen.

| ITXARO BORDA |

Argazkiak: Gaizka Iroz

1660. URTEAN aurkitu zen Diokletian erromatar enperadorearen denboran Hazparne Novempopulania ezagunaren hiriburu gisa finkatzen zuen harri zabal bat. Hamabi bat euskal tribu juntatu ziren eskualdeko jenioari eskerrak bihurtzeko. Sparianiek lortu zuten Akitaniako beste populuatarik bereiz jarduteko eskubidea. Harria dagoeneko elizaren aterpean kausitzen da. Erdi Aroko Santiagorako beilariek Zalduzahar eta Zalduberri gazteluez gerizatu Ahaizparrena aberatsa trabeskatzten zuten. 1784an Baionaren alde finkatu frankizia ahalkegarri baten ondoriozko kontrolak jasan ezin zituztelako Hazparneko emakumeak oldartu ziren. Haserrea Lapurdiko herrietara hedatu zen. Frantses erregearen hainbat soldadu bidali ziren Hazparnera eta erraten denez 5.000 fusil harrapatu zituzten. Garai gatazkatsu haie-

tan, mendekuz, elizako dorrea leherrarazi zuen Neville intendentek. 1816an baizik ez zen berriz eraikiko.

1782an Hazparnen sortu zen Martin Larralde, Bordaxuri etxean, eta 1821an zendu atzerrian. Zebaiten ustez ez omen zekienez idazten, Manez Etxeto-Katzo bertsolariak paperean jarri zituen 1815ean *Galerianoaren kantua* handios haren hitzak Martin Larraldek paratuak, Rocheforteko kartzelan zegoela bere aitaren hilketat errudun egiten zuen Paueko auzitik landa. Peio eta Pantxoak famatu zituzten koplak. Joseba Sarrionandiak beranduago Ruper Ordorikak abestu *Martin Larralde* tituluarekiko poema bat idatzi zuen. Piarres Lartzabalek orraztu eta Iparraldeko taula gain herrikoietan jolastu *Bordaxuri* antzerkia ahantzi gabe. Hona, dastaz, azkenaitzineko bertsoa:

“Kantu hauk eman ditut Paueko hirian / burdinez kargaturik oi pre-sondegian / bai eta kopiatu denbora berian / orok kanta ditzaten Hazparne herrian...”

Euskal Herri idealaren irudi

Baionatik 25 kilometrotan dago Hazparne. Bastida, Ahurti, Beskoitze, Haltsu, Jatsu, Mugerre, Makea, Aiherra, Lekuine, Lekorne eta Kanbo dauka auzo. 6.200 biztanle biltzen dira 77 kilometro koadroko eremu batean. Zureria gorri, berde edo urdindun etxe

zuriak altxatzen dira espaloietarik. Elizanbururen kantuetan baizik aurkitzen ez den Euskal Herri baten irudi ideala oparitzen du Hazparnek, eliza, pilota plaza zabala eta bere ehun urteko haritz entzutetsuekin.

Hiriaren izenak, batzuen ustez, haritzen presentzia nabarmen hori luke iturri, baina “barren” elea gehitzen zaien “ahetz” edo “aitz” eus-kara zaharrene harkaitz errateko hitzean bermatzen dela ondorioztatzen dute besteek. Egiaz aski da begiak altxatzea, Aiherratik etor-

tzean demagun, berdetasunak ilusitu hiria zernaitz baten maldan hedatzen dela frogatzeko. Baionako kartularioetan hiriaren aurreneko aipamena 1247an agertu zen.

Gaur Hazparne hamabi auzo distiratsutan bihikatzen da: Elizaberri, Minhotz, Kosta, Zelai, Hiria, Plaza, Hazketa, Labiri, Paxkoenea, Peña, Sohano eta Urkoi. Urkoiko plazatik abiatzen da Urtsua mendirako oinezko ibilaldi ederra. Bidea ibai hertsu kantariaren saihetsetik doa, malda erditara iristean, Baigura zutitzen dela ortzaizean, bai eta

Bidarraiko zein Itsasuko gailurren kordela. Azken metroak ez dira errazak, trebea izan arren, hatsa laburtzen sentitzen delako 678 metrora hupatzean. Gainetik Lapurdiko lautada osoa zehaztu daiteke, zerua zohardi denean itsas bazterreraino, bestela ZUPeko egoitza zurbilek Baiona seinalatzen dutela. Pare bat gaztelu zahar dauka, denboran zehar Urtsua-mendi zelata-leku egokia zela gogoratzeko doia. Urkoira jaistean XVII-XVIII. mendeetako harri gorrizko zutabeez hornitu etxe

Urtsua mendiaren ikuspegia.

gotorrak ikusgarriak suertatzen dira.

Hazparnen barna isurtzen diren errekek anitzak dira, guztiak Aturri handira doazenak. Ardanabia, Angelu eta Ur Handia deiturikoak adibidez igandeetako arrantzaleen paradisuak dira. Hazparne ugaria da itxuraz, naturak aberaski hazten duen herria delarik, aldi berean

baserri gunez eta hiri eremuz osatua. Ongi bizitzeko eta dagoeneko ongi bizi den lekua da Hazparne.

Espartin-egileen borroka

1780ko Lapurdiko Biltzarraren gutun batek azpimarratzen zuen Hazparneko herria gotorra, zabala eta jendetsua zela. Biztanle gehienak artisauak ziren, dendariak, har-

ginak, zurginak edo hiri bazterretan laborariak. Beraien lanaz eta industriaz zirautela azaltzen zen jada letra hartan. Joan den mendeko 70eko hamarkadara arte larrugintza eta Maulerekin batera zapatagintza landu bezain garatu zen. Zapatagintzaren suntsitzea ez zen oldarrik gabe egin, geratzen dela memorietan oraindik bertako gazteek moldatu Zapata Zilotik izeneko salaketa-antzerkia. Familia eta jende parrasta bati bizitzeko baliabideak bideratzen zizkion industria horrek Asiara ez-lekutu aitzineko hamarkadetan, Hazparneko Historia Taldearen ikerketek erakusten digutenez. XIX. mendeko 90eko hamarkadan heldu ziren lehen makinak Hazparnera, eta ordura arte etxeetan egiten zen beharra lantegietan bete zen, langile izpiritua, antolaketa eta mistika haziz. 1967an zuri-beltzezko argazkietan zirraragarriak diren saldoak greban jarri ziren eta haietarik 2.000 langile Baionara joan manifestatzera, Pattoteiko sirenek neurtu denbora ahitzera ez uzteko. Gaur ere Troillet espartin-egilearen izenak berak oroitzapenak harrotzen ditu Hazparne aldean.

Etsipen garai luze baten ondotik hautsetarik esnatu zen Hazparne. Dagoeneko laborantza iraunkorra, hegazkingintza eta turismoaren

Aurreko orrialdean, XVI. mendeko eliza. Erdiko argazkian, pilotalekua; eskuinekoan, berriz, alde alde luzatzen den karrika nagusia, kasik bakarra.

ildoa du bereziki sakontzen. Larunbat goizetan merkatua egiten da saihets-herrietarik etorri ekoizleekin, gehienak jadanik bio alorrean finkatuak. Jendea metatzen da uda ala negu izan. XVII. eta XVIII. mendeetako etxeen itzalean eta oinetan harategiak, okindegiak eta zergatik ez aipatu, Pantxis Bidart musikariak atxikitzen duen gaztadenda kausitu daitezke. Tabernak eta jatetxeak hor daude moko finen soseguz. Industria bazter batean datza: Aiherratik hurbiltzean ageri da Lauak Holdingaren eraikuntza erraldoia, hegazkin piezak moldatzen dabilena, eskualdeko langile trebatuak hartuz.

Hamaika ibilaldiren abiatze

Hazparnera datorrenak ez du plaza laxo edo trinketeko pilota partidarik huts egin behar. Noizbait pilota elkarteak jarraitzen du gazteak moldatzen *Gaskoia* erraten zioten Erratzun (1819-1859) eta 1979an Lekuinen sortu Xalaren urratsetarik izar bihurtzea xede. Goi-mailako kirolariak ez direnek ere badukete ausartzeko aukera ezen Hazparnetik Lapurdi barnealderako oinezko ibilaldi asko abiatzen baitira. Erran gabe

doa miresgarriak direla Elizaberriko baselizako aldare kolore aniztuna, Sant Joseph Lizeoak aterpetzen duen Bihotz Sakratua deituriko kaperako freskoak, hilerrietako harri borobilak, Milafrangara Napoleonek zulatu bide gor-

Miresgarriak dira Elizaberriko baselizako aldare kolore aniztuna, hilerrietako harri borobilak, Milafrangara Napoleonek zulatu bide gorakoa, eta noski legoa eskasetan dauden Otsozelaiko harpeak

koa eta noski legoa eskasetan dauden Otsozelaiko harpeak edo Kanboko Edmond Rostanden Arnaga gaztelu neoeuskalduna.

Aña Debrua eta Francis Jammes

Hazparnek euskara zinez ohoratu du betidanik. 1863an Bonaparte printzeak marraztu mapan finkatzen da sartaldeko behanaferrera

dela hemen erabiltzen. Hiriart-Urruti, Charriton, Dirassar eta Etxezaharretaren trakako idazleak ernatu dira hondar bi mendeotan. Agian bertsolariak izan dira egundainokoan abil, ele errazeko zirto-lari eta ironiaz busti ospearen jabeak, hala nola Mendiaga, Xetre, Katzo, Larralde-Bordaxuri edo Xubero-Hoditei. Ezin dugu isilean utzi 1873an Peña Iratxeteian jaio Aña Etxegaray. Berak osatu *Oraiko Dama Gaztiak* eta *Peñako Bi Abizpen kantua* gutaraino iritsi dira. 1939an zendu zen "Aña Debrua" izengoitidun soa zoharreko andre bizitorea.

Duela zenbait urte A Coruñaiko Galeusca batean Manuel Maria poetak jakin zuenean Euskal Herri iparraldekoa nintzela galdatu zidan bere partez arrosa baten pausatzeraz joatea Hazparneko Francis Jammesen hilobira. Oroitu nintzen orduan Tournay herrian sortu olerkari frantziarraren (1868-1938) azken egoitza zela Eihartzea, eta gaurkoan munta handiko kultura ekitaldi franko hor antolatzen direla. Hazparne hiriaren etorkizun goseak indartsu dirauela frogatzeko bezala. ■

